

di pro universo orbe. Ita etiam Concilium Nicenum decrevit; ut enim supra ex Theodoro retuli, voluit omnes Orientales conformari Ecclesiae Romanae in celebratione Paschatis: loquitur autem de Orientalibus dissentientibus, et ita plane vult omnes fideles in hoc conformari. Unde Eusebius supra refert statuere Concilium, ut omnes uno die Pascha celebrarent. Idemque significat Concilium Antiochenum, et satis etiam declaravit Constantinus in sua epistola, cujus verba supra retuli. Et in Concilio Arelatensi I, cap. primo dicitur: *De observatione Paschae Domini statuimus, ut uno die et tempore per omnem orbem observetur, et juxta consuetudinem litteras ad omnes tu dirigas.* Scribunt enim ad Silvestrum Papam, et ideo fortasse in decreto Gregoriano, de Consec., distinct. tertia, ubi hoc cap. refertur, additur, confirmatum esse a Silvestro Papa. Similiter in Concilio Carthagenensi IV, cap. 65: *Paschae solemnitas (dicitur) uno die et tempore celebranda est.* Idemque colligitur ex cap. *Placuit*, 1 et 2, de Consec., dist. 3. Denique idem constat ex Leone Papa, epist. 64 ad Martianum: dicit enim ex errore contingere interdum, *quod non licet, ut non simul omnis Ecclesia, quod non nisi unum esse oportet, observet.* Idem fere habet in epist. 65, et optime in 95, ubi, ad episcopos Galliae et Hispaniae scribens, ait, cavendum esse, *ne in Paschalis festi die vel ignorantia, vel praesumptio peccatum diversitatis incurrat.* Juvat etiam, quod in Concilio Aureliano IV, cap. 1, dicitur uno die esse Pascha celebrandum, et si aliquod dubium occurrat, a Sede Apostolica sacram constitutionem esse tenendam. Nec obstat huic legi, et universali consuetudini Ecclesiae, quod tardius aut citius aequinoctium in aliquibus provinciis contingat; quia omnes servare debent aequinoctium ab Ecclesia designatum, et id satis est, ut dixi; unde non refert quod alicubi sit aequinoctium autumnale, illud quod nobis est vernale, quia regula sumi debet ex regione Judaeae; tum quia ibi Christus est mortuus prope aequinoctium vernale; tum etiam quia in Ecclesia Romana idem est aequinoctium. Estque animadversione dignum, quod sicut Christus resurrexit eo tempore, quo in nostro hemisphaerio incipit vernum tempus, ita etiam mortuus est in illo tempore, in quo habitantibus in alio hemisphaerio incipit autumnus; et ideo mirum non est quod eodem die omnes festum illud celebremus, licet nobis vernale sit, aliis au-

tumnale. Quod si quae difficultates in aliis regionibus occurrant, per providentiam Summi Pontificis subveniendum est, ut et sciant, et commode valeant tum festum ipsum, tum caetera, quae antecedunt et subsequuntur, opportune agere. Ita enim semper habuit consuetudo, ut dicitur in dicto Concilio Arelatensi, et in Litteris Pontificiis Pii, Victoris, Innocentii et Leonis, supra relatis. Atque haec praesenti loco de hac festivitate sufficiunt; nam de fundamento illius, quod est tempus mortis et resurrectionis Christi Domini, in secundo tomo tertiae partis copiose a nobis disputatum est.

CAPUT VII.

DE ALIIS FESTIVITATIBUS AD CHRISTI GLORIAM PERTINENTIBUS.

1. *Festum Ascensionis.* — *Ascensionis festum ab Apostolis manavit.* — *Festum hoc generale est.* — Post Resurrectionem, celebrat Ecclesia alia festa mobilia, inter quae primum locum obtinet Ascensio, estque nonum festum ad Christum pertinens, de quo his verbis scribit Clemens, lib. 5, cap. 18: *Numeratis (ait) quadraginta diebus a primo dominico die, celebrate festum Assumptionis Domini, etc.;* et lib. 8, cap. 33, ait: *Die Assumptionis vacent, quod hic fuerit impositus finis aeternitatis Christi:* unde constat hoc festum antiquissimum esse, nam ab Apostolis manavit, nec aliud initium perpetuae consuetudinis de illius observatione cognoscitur; ut constat etiam ex antiquissimis Patribus, festum illud suis orationibus seu homiliis celebrantibus. De illo enim dixit Epiphanius, Constantiae Episcopus: *Celebramus Christi Domini secundum carnem ascensum, quod sane festum inter Dominica fastigium obtinet; ut enim caput totam corporis constitutionem exornat, ita haec solemnitas divinae aeternitatis pulchritudinem, quasi colophonem illi imponens, mirifice illustrat.* Et ideo etiam illud vocat *festorum decus*; et Augustinus, serm. 174 de Tempore, ait glorificationem Christi in resurrectione factam, in ascensione fuisse completam, et ideo utrumque festum celebrari; et serm. 176 addit aliam causam, quia sicut resurgendo, spem nobis resurgendi contulit, ita ascendendo, *victoribus quo sequantur, ostendit.* Et multa similia in Leone Papa et aliis Patribus, in concionibus illius festi legi possunt. Denique hoc festum inter generalia totius Ecclesiae in jure etiam

ponitur, in dicto cap. ultim. de Feriis, et in cap. 1 de Consec., dist. 3. Circa quem textum obiter advertendum est, addi in illo capite, et quasi cum hoc festo conjungi tres antecedentes dies, qui Rogationum dicuntur, propter solemnes Litanias quae in illis tribus diebus dicuntur, unde videntur olim fuisse festivi, et in praeepto. Nunc autem certum est non ita esse, ut Anton. supra et omnes Summistae tradunt, et Doctores in dicto cap. 1, et ultimo, et constat ex communi usu totius Ecclesiae. Neque forte ullo tempore praeeptum illud generaliter observatum est. Nam caput illud non est alicujus Pontificis, sed Concilii Lugdunensis inscribitur, quod non exstat in tomis Conciliorum, et solum provinciale fuit, quod totam Ecclesiam obligare non potuit; unde verisimile est peculiarem consuetudinem alicujus provinciae, quoad hanc partem, declarasse, sicut de aliis in illo capite contentis postea videbimus. Tandem de tempore in quo festum hoc celebrandum est, constat definitum esse ad certam hebdomadae diem, scilicet, feriam quintam, quia in illa completur dies quadragismus a die resurrectionis, quo die quadragesimo Christus ascendit. Quoad diem autem mensis hoc festum inter mobilia computatur, quia semper cum proportione sequitur ad diem Dominicae resurrectionis; ita enim propriis temporibus, et cum exacta, non solum memoria, sed etiam representatione haec festa celebrantur: caetera de ipso mysterio, quod in hoc festo celebratur, in dicto 2 tom., disp. 51, tractata sunt.

2. *Festum Pentecostes.* — *Cur Pentecostes numeretur inter Christi festa.* — *Pentecostes in lege veteri fuit de jure divino.* — Decimum festum est adventus Spiritus Sancti in discipulos in die Pentecostes. Nam licet hoc festum potius de Spiritu Sancto, quam de Christo Domino esse videatur, tamen, quia ipse Christus Spiritum Sanctum promiserat, et verbum suum illo die implevit, et quia donatio etiam Spiritus Sancti fructus fuit meritorum Christi; ac denique quia in hoc die quasi coepit Christus regnare in Ecclesia sua militante, coepitque publice praedicari in universo mundo, ideo inter festa Christi hoc annumeratur. Atque ita hoc eodem loco illud ponunt Clemens Papa, dicto lib. 8, c. 33, et lib. 5, c. 49; et Gregorius IX, dicto cap. ult.; et Concilium Lugdunense, in cap. 1; Isidorus, lib. 1 de Divin. offic., cap. 33. Et ejusdem festi meminit etiam Tertullianus, libr. de Coron. milit.; Basil., de Spiritu Sancto, cap. 27; Epipha-

nus, in fin. Panarii; Justin., quaest. 15; Hilarius, in proem. Psalm.; Augustinus, lib. 31 contra Faustum, cap. 12, et epist. 118, cap. 1, et epist. 119, cap. 15 et 16, et in 17 concludit, *haec de Scripturis firmissime teneri Pascha et Pentecosten.* Unde multi arbitrantur de hoc festo loqui Lucam, Actor. 20, cum ait de Paulo: *Festinabat enim, si possibile sibi esset, ut diem Pentecostes faceret Jerosolymis;* quia non erat tam sollicitus de festivitate Judaica, sicut de Christiana; item de eodem loqui Paulum ipsum, 1 Corint. 16, cum ait: *Permanebo autem Ephesi usque ad Pentecosten.* Cum enim ad fideles scriberet, verisimile est locutum fuisse de festivitate solemnium, et nota omnibus Christianis, atque adeo illam fuisse jam tunc servatam, et illo nomine appellatam. Et ita intellexit illa loca Epiphanius, haeres. 75, et idem sentit Hieronymus in proemio Epistolae ad Ephesios, qui etiam hujus festi mentionem fecit ad Galat. 4 et Matth. 9. Hoc denique festum antiquissimi Patres, suis concionibus et homiliis, celeberrimum semper fuisse ostendunt. Unde aliqui putarunt, non esse humano jure praeeptum, sed divino. Verumtamen regula saepe repetita tenenda est, in lege evangelica non esse data de his caeremoniis peculiaribus praeepta divina, sed Ecclesiae dispositioni fuisse commissa. Festum ergo Pentecostes, prout in lege veteri fuit observatum, de jure divino fuit; illud autem jam cessavit: quia vero festum illud antiquum figura fuit diei Pentecostes, et adventus Spiritus Sancti, ac promulgationis legis novae, quae in illo facta est, ideo hoc etiam festum legis gratiae quodammodo et per quamdam imitationem ab illo jure manavit, simpliciter autem et in se ecclesiasticum est. Habet tamen gravissimum fundamentum et causam immutabilem, ideoque tale est, ut moraliter mutari non possit, sicut de aliis dictum est. Denique hoc festum, sicut et Pascha, voluit Ecclesia, non uno tantum die dominico, sed etiam per duas sequentes ferias solemniter celebrari et servari, ut sumitur ex citatis juribus, et constat ex usu Ecclesiae, et omnibus auctoribus; caetera vero quae de illius diei mysterio scholastice disputari possunt, tetigimus sufficienter in dicto 2 tom., disp. 46, sect. 1, ad finem, et in 1 p., lib. 12 de Trinit., cap. 6.

3. *Festum corporis Christi.* — *Festum Corporis Christi quando inceperit.* — Undecimum Domini festum est de sancto Eucharistiae mysterio, quod festum corporis Christi appella-

mus, et magna solemnitate et lætitia ab Ecclesia colitur, feria quinta post octavam Pentecostes. Quod festum per mille ducentos annos non fuit in Ecclesia specialiter celebratum, sed eo fere tempore ab Urbano IV institutum est, insigni de hoc festo edita constitutione, quæ incipit: *Transiturus de hoc mundo ad Patrem, Salvator noster*, etc. Quam postea confirmavit, et in jure posuit Clemens V, in Clem. unic., de Relig. et vener. Sanct. In illa ergo districte præcipitur hujus observatio festivitatis, et commendentur fideles ut singulari devotione ac lætitia diem illum festum colant, et publicis supplicationibus seu processionibus venerentur, et peculiare indulgentiæ conceduntur assistentibus in illo die, vel per octavam, divinis officiis. Quod quidem institutum tanta fide ac devotione populus Christianus amplexus est, ut ab eo tempore nullum Domini festum majori solemnitate ac devotione celebrari videatur.

4. *Hæretici contra hanc solemnitatem fremunt.* — Contra hanc vero institutionem fremunt hæretici, reprehendentes vel cultum tanti sacramenti, vel novitatem in solemnitate et modo illam exhibendi. Illos vero sapientissime redarguit Concilium Tridentinum, sess. 13, cap. 5, ubi prius definit, sacramentum hoc eodem patriæ cultu esse adorandum, quo ipse Christus colitur, cum in eo sit vere ac realiter præsens. Et per hoc primum fundamentum objectiones hæreticorum confutat, et statim tacite subinferendo subjungit: *Declarat præterea sancta Synodus, pie ac religiose in Dei Ecclesiam inductum fuisse hunc morem, ut singulis annis peculiari quodam et festo die, præcelsum hoc et venerabile sacramentum singulari veneratione ac solemnitate celebraretur, utque in processionibus reverenter et honorifice illud per vias et loca publica circumferretur.* Addit vero duas elegantissimas rationes: una est, quia æquum est, Christianos omnes singulari significatione ostendere gratos animos erga communem Dominum et Redemptorem pro tam ineffabili beneficii, quo mortis ejus victoria et triumphus representatur. Alia est, quia oportuit victricem veritatem de mendacio et heresi triumphum agere, etc. Et per hoc respondet ad hæreticorum fundamentum; nam, cum non multo ante Urbanum sacramentarium hæresis exorta esset, auctore Berengario, eamque fere toto illo tempore, Petrobrusiani, Henriciani, Waldenses et Albigenses defendere et disseminare conarentur, contra novam impietatem, pientissimam ac religiosissimam no-

vitatem providus Pastor invenit. Existimoque non sine divina providentia factum esse, ut jam ex tunc præmuniretur sancta Ecclesia contra futuros novatores, Lutherum, Calvinum, et sequaces. Et eorum occasione in dies inter Catholicos augetur devotio et hujus festivitatis observantia. De qua hic non dicemus plura, quia de illo venerabili sacramento in 3 tomo tertie partis pro nostra tenuitate disputavimus.

5. *Festum Inventionis Crucis.* — Quo pacto *cruce fuerit inventa.* — Duodecimum Domini festum merito numerari potest Inventio Crucis, quod festum die 3 maii ab universa Ecclesia custoditur et colitur. Circa hoc autem festum imprimis supponendum est fundamentum ejus, quod est historia inventionis sanctæ Crucis. Referant enim antiqui Patres, lignum illud sanctissimæ Crucis, in quo Christus pependit, Judæorum et infidelium industria sub terram fuisse absconditum, et in loco ejus simulachrum Veneris fuisse positum, ut Christianis penitus esset ignotum, sicut fuit usque ad tempora Constantini. Quo tempore, non sine divino nutu et admonitione, illud Helena investigatura Hierosolymam petiit, et ipso Deo juvante, illud tandem invenit. Retulit hanc inventionem Eusebius in Chronico, anno Domini 325, his verbis: *Helena, Constantini mater, divinis monita visionibus, beatissimum Crucis lignum, in quo mundi salus pependit, apud Hierosolymam reperit.* Latius totam historiam retulit Ambrosius in orat. de Obitu Theodosii; et Paulin., epist. 41 ad Severum Sulpitium; et ipse Sulpitius, lib. 2 Historiæ; Ruffinus, lib. 1 Hist., cap. 7 et 8; Theodor., lib. 1, c. 48; Soerates, lib. 1, cap. 13; Sozom., lib. 2, c. 4, et lib. 2 Tripart., c. 48; Nicephor., lib. 8, c. 29. Qui auctores non nihil inter se in historia narranda differunt, sed nullam inventionem partem, quæ contrarietatem contineat. Licet enim unus omittat quod alius refert, omnia tamen conciliari possunt, ut quod Ambrosius ait, Crucem Domini ex titulo fuisse cognitam, et distinctam a crucibus latronum, Paulinus vero et Ruffinus, ex miraculo, quod diverso modo uterque narrat, subsistere simul potest. Nam potuit in principio ex conjecturis aut vestigiis tituli dignosci, non tamen sufficienti certitudine; postea vero vel uno miraculo, vel duobus, ut Nicephorus indicat, potuit certius differentia cognosci. Nec vero multum referret quod in his circumstantiis esset aliqua contradictio, vel error in humana historia, quam non viderunt propriis oculis, illi qui

referunt, et loco ac tempore distantes fuerunt; satisque est quod in substantia (ut sic dicam) narrationis de Cruce inventa omnes conveniant, ut historiam illam tanquam veram et moraliter certam supponamus.

6. *Difficultas.* — Dubitabit vero aliquis quomodo potuerit ab Ecclesia festum institui propter inventionem Crucis, solum humana fide et opinione cognitam, vel quid in illa veniatur tanta celebritate dignum. Et auget dubium, quod Gelasius Papa, in cap. *Sancta Romana*, d. 15, totam hanc historiam de inventionem Dominicæ Crucis, tanquam dubiam et incertam reliquit, dicens, *esse nonnullas revelationes, quæ cum ad Catholicorum manus pervenerint (ait), Beati Apostoli sententia præcedat: Omnia probate, et quod bonum est, tenete.* Et auget dubitationem, quod Eusebius, antiquior omnibus quos retulimus, et proprius illorum temporum historiographus, narrans, in lib. 3 de Vita Constantini, peregrinationem Helenæ in Jerusalem, et quæ ibi fecit opera, nullam ibi de inventionem Crucis mentionem facit. Unde aliqui suspicantur, quod in chronico ejus legitur, ab aliquo superadditum esse, nam aliqua similia in illud chronicum irrepsisse viri eruditi existimant. Ultimo magis auget difficultatem, quod in Pontificali Damasi, et in 1 tom. Conciliorum legitur: *Tempore Eusebii Papæ Crucis Domini nostri Jesu Christi, quinto Nonas Maii inventa est. Baptizatur quoque Judas, post Quiriacus vocatus, Crucis inventor.* Quod etiam affirmant Marianus Scotus, et Guillelmus Durandus in Rationali, lib. 7, cap. 41. Quomodo ergo potuit Helena illam invenire, cum tempore Eusebii Papæ nondum esset Christiana? nam tempore Silvestri, et post Constantinum filium suum, baptizata est, ut aperte docet Eusebius, lib. 3 de Vita Constantini, c. 6; vel si illi historiæ Damasi non creditur, cur alteri fides adhibebitur? vel quomodo potuit tam grave festum in tam incerta historia fundari?

7. *Enodatur difficultas.* — Respondeo imprimis, incipiendo ab ultima parte propositæ interrogationis, inventionem Crucis non tam fuisse fundamentum hujus celebritatis, quam occasionem. In ipsa enim Cruce, ratione illius, qui in ipsa crucifixus fuit, est per se sufficiens fundamentum hujus festivitatis; in illum enim tota hæc religio tendit, et in venerationem Crucis propterea maxime festus dies designatur, quod instrumentum nostræ redemptionis fuerit. Sed hoc antea solum fiebat ab Ecclesia publico cultu in die Paras-

ceves, cum mors Domini celebratur, et Crux speciali titulo populo adoranda proponitur. Postea vero, occasione illius inventionis, nova festivitas in illius specialem cultum dedicata est: unde parum refert historiam esse certam aut dubiam, ut ab illa rite et sancte sumatur occasio honestissimi et religiosissimi cultus; semper enim manet in tali festo practica certitudo de convenientia talis festivitatis, et infallibilis veritas de sanctitate Crucis, tali festo et veneratione dignissima.

8. *Assignantur cause celebrandi Crucis festum.* — Addimus vero ulterius, in illamet inventionem, considerari posse multa et magna Dei beneficia in quorum gratiarum actionem merito potuit ac debuit talis festivitas constitui. Hæc enim solet esse maxima ratio instituendi has solemnitates, juxta dictum Augustini, lib. 10 de Civ., c. 4: *Ei (scilicet Deo) beneficiorum ejus solemnitatibus, festis, et diebus statutis dicamus, sacramusque memoriam, ne volumine temporum ingrata subrepat oblivio.* In hoc ergo festo, primum et magnum beneficium Dei recognoscimus, quod tam longo tempore infidelitatis crucem illam integram nobis reservavit; id enim sine speciali Dei providentia fieri non potuit. Dignum enim admiratione est, quomodo Judæi, statim post passionem Domini, crucem illam non combusserunt, si ad manus eorum pervenit. Nam ut ait Paulinus, in d. epist.: *Si ad manus Judæorum omnia contra fidem Christi præcaventium lignum illud venisset, conterendum et exurendum fuisset; neque enim in Cruce abolenda negligentes fuissent, qui signaverant sepulchrum, etc.* Si autem Judæis post passionem abscondita est, non nisi divina manu latuit, ut postea inveniretur, cum religiose toleretur, ut idem Sanctus paulo inferius subjungit. Dicit aliquis fortasse, quod tempore resurrectionis Christi crux Judæos non latuit, sed potius ipsi in illius odium eam in terræ abditis absconderunt. Quod magis insinuat Ambrosius, dicens: *Video, quid egeris, diabole, ut gladius quo peremptus es, obstrueret ur; et infra: Quid egisti, diabole, ut absconderes lignum, nisi ut iterum vincereris?* et infra: *Aperuit humum, decutit pulverem, tria patibula confusa reperit, quæ ruina contexerat, inimicus absconderat.* Sed profecto, si hoc verum est, non minus mirabile, nec minoris divinæ beneficentiæ in Ecclesiam suam signum est. Nam si ex odio fidei ab hostibus ejus, sive Judæis, sive Gentilibus, Crux Christi in visceribus terræ sepulta est, quomodo non potius illam igne consumpse-

runt, et in cineres redegerunt, ut nunquam posset in manus Christianorum pervenire? Nonne hoc remedium securius et facilius erat? Divino ergo beneficio id tribuendum est, quod infatuaverit et dissipaverit eorum consilium. Aliud beneficium fuit, revelare crucem illam Ecclesiæ, cum primum cœpit Ecclesia pacem habere sub Christianis imperatoribus; quo satis significavit, ut Paulinus dixit, ideo ad tempus illam Deum occultasse, ut tunc inveniretur, cum religiose coleretur. Merito ergo Ecclesia peculiari cultu religioso cœpit tunc crucem venerari, peculiare festum in ejus honorem dicando, et gratias Deo agendo, quod ad fidelium consolationem sacrum illud lignum sibi reddiderit.

9. *Satisfit primæ parti propositæ difficultatis.* — Unde ulterius ad alteram partem interrogationis et dubitationis respondeo, humanam fidem, et moralem certitudinem rei gestæ, satis superque fuisse ad instituendam solemnitate illius diei, utroque titulo et modo declarato, quia nullum perniciosi erroris periculum in tali celebritate esse poterat. Eo vel maxime quod de inventione crucis in genere (ut sic dicam) dubitari non poterat, quando cœpit festum illud celebrari; quia res potuit esse notissima et certissima, licet per humanam fidem haberetur. Sicut modo instituitur festum in gratiarum actionem pro victoria Christianis concessa, ad quod necessarium non est ut factum illud fide divina constet, sed sufficit certitudo fidei humanæ, quæ in quadam publica et evidenti testificatione fundatur: talis ergo esse potuit in hoc facto, maxime si statim festum incœpit, ut credibile est. Unde nihil obstat quod ex Gelasio affertur; tum quia non constat, loqui de hac inventione, sed forte de aliqua alia, quæ tunc ex aliqua novella revelatione circumferebatur. Nam inventio Helenæ per centum et plures annos jam præcesserat. Vel certe si de illa inventionem loquitur, non de ipsa re, nec de scriptis antiquorum Patrum, quæ ibidem approbat, sed de nova aliqua et apocrypha scriptura, quæ novo modo illam historiam narrabat et tunc legebatur, loquitur; tum etiam quia Gelasius non dicit historiam non esse veram, sed prudenter esse legendam, ut discernatur pretiosum a vili, et certum ab incerto; satis ergo est quod factum ipsum certum sit. Quod autem Eusebius illud præterierit, casu accidere potuit, quia tunc non vitam Helenæ, nec omnia gesta ejus enarrabat, sed quædam, quæ de ædificatione templorum dicere occurrit, occa-

sione templi a Constantino ædificati, ut ibi etiam retulerat. De ultima vero dubitandi ratione dicam in sequenti puncto.

10. *An festum hoc jure communi celebrari præcipiatur.* — *Textus cujusdam falsitas convincitur.* — Inquiri enim tandem potest, an hoc festum sit ex his, quæ jure communi celebrari præcipiuntur, et quando, et ubi latum fuerit hoc præceptum; Summistæ enim communiter ponunt hoc festum inter ea quæ in jure communi continentur. Ita Angelus, verb. *Feria*, num. 3; Sylvester, verb. *Dominica*, numer. 3; Armilla, verb. *Festum*, num. 4 et 7, cum Cajetano. Idem sequuntur Canonistæ, ut patet ex Panormitano, cap. ult. de *Feriis*, num. 6, ubi refert Hostien., Joann. Andr. et Specul. Omnes fundantur in cap. *Crucis*, de *Conse.*, dist. 3, ubi etiam Glossa id supponit. Difficultas vero est, quia textus ille non videtur habere auctoritatem, et alioquin hoc festum non ponitur in dictis juribus, cap. 4, de *Conse.*, d. 3, vel cap. ult. de *Feriis*; ergo signum est non esse de præcepto ex vi juris. Probat major, quia in illo textu continetur error et falsitas manifesta. Dicitur enim esse Eusebii Papæ, in epist. 3, qui Eusebius ante Silvestrum, et ante Melchiam præcessit; verba autem textus sunt: *Crucis Domini nostri Jesu Christi, quæ nuper, nobis gubernacula Ecclesiæ Romanæ tenentibus, quinto Nonas maii inventa est, in prædicto kalendarum die inventionis festum vobis solemniter celebrare mandamus.* At hæc verba continent manifestam repugnantiam: quia non potuit Eusebius Papa esse auctor illius canonis, cum non fuerit illius tempore crux inventa, ut supra visum est; et in ipso festo, in officio ejus, proficitur Ecclesia illam inventionem factam esse opera Helenæ, matris Constantini; et Ruffinus, aliæque historiæ, referunt accidisse etiam post Concilium Nicænum; non ergo potuit esse tempore Eusebii; ergo vel Eusebius loquitur de alia inventionem, quam modo non celebrat Ecclesia, et ita decretum illud non obligat; præterquam quod nulla talis inventio unquam fuit, nec poterat crux inveniri tempore Eusebii, et iterum occultari, rursumque inveniri tempore Silvestri, cum inter Eusebium et Silvestrum vix quatuor anni intercesserint; vel certe fatendum est, legem illam non esse Eusebii, ac subinde non habere auctoritatem, quia nescimus a quo lata sit. Unde in 1 tom. Conciliorum, in 3 epist. Eusebii, circa finem, ubi illa verba referuntur, nota quædam marginalis, quæ videtur esse

Surii, sic habet: *Hoc quidem est contra sensum omnium historicorum, aliunde igitur huic loco assimilatum est.* Et ex ipso contextu epistolæ, constat verba illa nec cum antecedentibus, nec cum consequentibus convenientiam habere.

11. *Quomodo textus defendi possit.* — *Impugnatur adhuc.* — Qui voluerit defendere decretum illud esse Eusebii, oportet ut dicat Helenam fuisse christianam ante Constantinum, et ita potuisse, illo jam imperante, et nondum christiano, Hierosolymam adire tempore Eusebii Papæ, et crucem inquirere et invenire. Nam quod illa fuerit prius christiana (licet Eusebius contradicat), non caret fundamento; nam Paulinus, in dicta epistola 11, ait de Constantino: *Qui princeps esse principibus christianis, non magis sua quam matris Helenæ fide meruit.* Hoc autem posito, reliqua non videntur repugnare, quia Eusebius rexit Ecclesiam 4, 5 et 6 anno imperii Constantini, et licet ille non esset Christianus, tamen non erat male affectus erga illos; et ideo nihil obstare videtur quominus Helena illo tempore crucem invenerit. Sed nihilominus probare hoc non possumus; tum quia etiamsi dicamus Helenam invenisse crucem ante conversionem filii, non tamen possumus negare quin illa inventio fuerit saltem post reportatam victoriam Constantini ex Maxentio, quo tempore jam Eusebius obierat, ut Cæsar Baronius in Annalibus deducit; tum etiam quia Ruffinus et fere omnes referunt inventam esse crucem post Concilium Nicænum. Et certe per se est verisimilius, Helenam non potuisse tantum opus aggredi, nisi filii auctoritate, pietate et fide niteretur; nec Eusebius aut alius refert, illam fuisse Hierosolymam, nisi post fidem et conversionem filii. Quare constanter tenendum est inventam fuisse crucem tempore Silvestri; ex quo aperte sequitur caput illud *Crucis* non esse Eusebii; an vero illud fuerit a Sylvestro editum, et solum in nomine et titulo error irreperit, affirmare non possum, quia nullum ad id habeo fundamentum, et sola Gratiani auctoritas non sufficit; quia ille sine alia examinatione vel collatione historiarum, fragmentum illud accepit ex illa epistola, ubi illud invenit. Ex eo vero quod in Gratiani decreto positum fuerit, non cœpit habere vim legis, si antea non habebat.

12. *Antiquitas hujus festi.* — *Festum Exaltationis Crucis.* — De ipso autem festo non videtur dubium, quin sit valde antiquum; nam

in Ordine Romano antiquo habetur, et in Micrologo, et Beda in suo Martyrologio illius facit mentionem, et Martyrologium Romanum, et alia. Et (quod caput est) Ecclesia Romana illud festum celebrat tanquam ex præcepto observandum, et hæc est generalis consuetudo. Hoc ergo satis est, ut hoc festum, inter ea quæ ex præcepto generaliter observantur, numeretur, sive in jure contineatur, sive non; verisimileque est incepisse hoc festum statim a tempore Sylvestri, quia post illud tempus, nullum aliud initium ejus invenitur. Est autem ultimo advertendum, præter hoc festum celebrare Ecclesiam aliud de cruce mense septembri, quod Exaltatio Crucis nominatur: quod festum tempore Heraclii imperatoris incœpisse creditur, quando Crucem dominicam ex potestate Persarum eripuit, et in Hierosolymitanum templum, non sine divinis prodigiis et singularibus auxiliis, restituit. Verumtamen hoc festum ab Ecclesia Romana observari non præcipitur, neque id consuetudine receptum est, ideoque non pertinet ad ea de quibus nunc tractamus; est enim festum solum quoad ecclesiasticum officium, non quoad festivam observationem ex præcepto.

CAPUT VIII.

DE FESTIS BEATÆ VIRGINIS MARIE.

1. *Deiparæ Virginis festa merito ab Ecclesia celebrari.* — Principio statuendum est, merito Ecclesiam nonnullos dies festos sub præcepto observari generaliter voluisse, in peculiarem honorem Virginis beatissimæ. Hæc assertio est de fide certa, quam in 2 tomo tertiæ partis, variis in locis attigimus: hoc vero loco solum dicemus ea quæ ad hoc præceptum explicandum necessaria fuerint. Solent autem communiter recenseri quatuor tantum solemnitates Virginis, quæ jure communi sub præceptum cadunt, scilicet Nativitas, Annuntiatio, Purificatio, et Assumptio. Verumtamen de secunda et tertia jam dictum est; possunt enim, ut notavi, inter Christi vel Virginis festivitates numerari. De aliis vero duabus, licet solemnitate et obligatione excellent, tamen, ut ordinate juxta mysteriorum exigentiam omnes commemoremus, de illis suo loco dicemus.

2. *Conceptio Virginis potuit ab Ecclesia sub præcepto constitui.* — Prima ergo festivitas Virginis est de Conceptione ipsius, de quo festo nonnulla dixi in dicto 2 tom., disp. 3, sect. 5.